

У XVIII – початку XIX століття вітчизняна національна ідея поділялась на два види, в деталізованих поглядах представників яких можна було помітити певні розбіжності.

Представники так званого «першого табору», до яких входили зокрема і вищенаведені діячі, хоча і визнавали необхідність створення місцевого самоврядування на українській національній території, підкреслювали важливість захисту прав людини і громадянина, започаткування системи справедливого й незалежного судочинства, надання українським землям статусу широкої автономії та багато інших істотних покращень, навіяних у стилі провідного європейського духу. Проте важливою відмінністю представників саме цього ідейного табору було те, що попри всі ті нові права та свободи, за які вони палко виступали і які хотіли започаткувати, вони бажали об'єднання з Росією, хоча і на правах широкої автономії, що звичайно не задовольняло погляди тодішнього патріотично налаштованого населення України.

«Другий табір» представників української національної думки відстоював інтереси та висловлював погляди більшої половини суспільства. Початком діяльності такої групи стали твори Семена Дівовича, у яких автор підкреслює вагомий різницю у самобутності між українцями та іншими націями і закликає до повної незалежності України від інших держав. Серед інших, не менш вагомих представників вітчизняної національної думки та її дослідників можна назвати: В. Антоновича, М. Грушевського, О. Єфименко, І. Лисяка-Рудницького та ще чимало діячів періоду XVIII – початку XIX століть. Одним із центрів національного ідейного мистецтва була й Слобожанщина, зокрема і місто Харків. У цьому місті у свій час творили так звані «харківські романтики». Хоч вони і були здебільшого політично-пасивними, їм завжди було притаманне захоплення українською національно-визвольною боротьбою та оспівування вітчизняних національних ідей у своїх працях.

Одержано 01.11.2019

УДК [378.6.093.5:351.74](477.54-25)(091)"1994/2019"

Олександр Миколайович МУЗИЧУК,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України, декан факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8367-2504>

25 РОКІВ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ В УНІВЕРСИТЕТІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ФАКУЛЬТЕТУ № 1 (1994–2019 РР.)

За 25 років функціонування факультету неодноразово змінювалися його назви: слідчо-криміналістичний, юридичний, слідства та дізнання, підготовки слідчих, факультет № 1 тощо, але ніколи не змінювалась його специфіка – підготовка високопрофесійних слідчих для органів досудового розслідування.

Відповідно до відомих нормативних актів факультет був та залишається базовим з підготовки слідчих серед закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України зі специфічними умовами навчання. Підтвердженням статусу базового відомчого навчального закладу з підготовки слідчих стала нарада керівників слідчих підрозділів головних управлінь Національної поліції України 26 жовтня 2018 року саме у Харківському національному університеті внутрішніх справ.

За роки функціонування факультету з його стін вийшло більше шести тисяч випускників (див. рис.), які успішно працюють на посадах слідчих, прокурорів, суддів у різних регіонах України, значна їх кількість обіймає керівні посади в Національній поліції України, а також інших органах державної влади та місцевого самоврядування. Щороку на факультеті відбуваються зустрічі його випускників, фотокартки найкращих із яких розміщено на дошці «Випускники – наша гордість». Варто відзначити, що десять керівників слідчих управлінь Головних управлінь Національної поліції областей є випускниками слідчого факультету ХНУВС (Н. О. Харченко – у Хмельницькій обл.; В. Ю. Грімов – Полтавській; К. В. Гребенюк – Запорізькій; Д. А. Таршин – Кіровоградській; І. М. Вигівський – Миколаївській; С. А. Чиж – Харківській; О. О. Панасюк – Рівненській; О. О. Григоров – Сумській; О. В. Пивовар – м. Києві; А. С. Петрушин – Волинській). М. С. Цуцкірідзе очолює Головне слідче управління Національної поліції України, С. Г. Кримчук є першим заступником керівника Експертної служби МВС України. 26 випускників факультету отримали науковий ступінь доктора юридичних наук, що ще раз підтверджує високопрофесійний рівень як науково-педагогічного складу факультету, так і його випускників. Троє з випускників є деканами Харківського національного університету внутрішніх справ (О. М. Музичук, А. С. Колотік, О. В. Синегубов). Один із випускників факультету, Микола Іванович Іншин, який, до речі, також у 2010 році був начальником навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства і дізнання, у 2017 році обраний академіком НАПрН України. Троє із випускників факультету (Г. В. Остафійчук, О. М. Богомол, Ю. В. Педос), які носили курсантські погони, стали генералами, два з яких очолюють головні управління МВС України в областях (О. М. Богомол, Ю. В. Педос). Один із випускників, полковник поліції Вадим Анатолійович Троян, з 2016 по 2019 рік обіймав посаду заступника Міністра внутрішніх справ України (з жовтня 2019 р. – заступник Голови Національної поліції); Остафійчук Григорій Володимирович з 2015 по 2019 рік очолював Головне слідче управління СБУ України.

**з 1992 року факультетом підготовлено 6213 слідчих,
з яких диплом «бакалавра» (спеціаліста) отримали 5971 курсант,
диплом «магістра» - 242 слухачі магістратури**



Набувши практичного слідчого досвіду, частина випускників перейшла на роботу до інших правоохоронних органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, деякі з них є відомими адвокатами, очолюючи юридичні корпорації та компанії, зокрема зарубіжні.

Значну увагу висвітленню професійного шляху та кар'єрного зростання випускників факультету приділено не випадково, оскільки саме випускники є свідченням якості професійної підготовки будь-якого навчального закладу, а їх адаптація до служби та професійні успіхи – запорукою впевненої конкурентоспроможності факультету у справі підготовки слідчих.

Пишається факультет своїми здобутками у науково-дослідній сфері, завдяки яким вирішуються важливі проблеми у правоохоронній сфері. Науково-педагогічний склад факультету бере активну участь у законотворчій діяльності. Основним напрямом діяльності у даній сфері є взаємодія з Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України. Окрім власне законотворчої роботи, науковий та науково-педагогічний склад Харківського національного університету внутрішніх справ бере активну участь у розробленні нормативно-правового забезпечення діяльності Національної поліції України. Більшість наукових розробок підготовлено на замовлення слідчих підрозділів органів Національної поліції України, що підкреслює їх практичне значення. Як підсумок науково-дослідної роботи протягом календарного року науково-педагогічним складом факультету готується збірник наукових праць, у якому подано методичні рекомендації, пропозиції і зауваження до проектів нормативно-правових актів та наукові роз'яснення окремих положень чинного законодавства.

Узагальнення практики застосування положень Кримінального процесуального кодексу України свідчить про необхідність нових підходів до організації навчального процесу та наукової діяльності з метою виявлення проблемних питань кримінального провадження та пошуку шляхів їх вирішення. У цьому напрямі важливого значення набуває запровадження у навчальний процес інноваційних методів навчання слідчих.

Вирішуючи завдання щодо вдосконалення освітнього процесу та наближення його до практичної складової, представниками Харківського національного університету внутрішніх справ розроблено навчальну програму «Єдиний реєстр досудових розслідувань». Основною метою запровадження зазначеної програми є закріплення у курсантів теоретичних знань та здобуття практичних умінь і навичок з питань початку досудового розслідування, а саме внесення необхідних відомостей про вчинення злочину до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Дана програма забезпечує реалізацію вимог статті 214 Кримінального процесуального кодексу України та Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139.

Навчальний ЄРДР представляє собою WEB орієнтований програмний продукт, який зовнішньо імітує інтерфейс ЄРДР, за допомогою якого у курсантів виникає можливість ознайомитися та отримати практичні уміння та навички з роботою ЄРДР.

Функціональні можливості зазначеної початкової програми надають змогу розподілити ролі між викладачем, який є адміністратором і виступає в якості керівника органу досудового розслідування, та курсантом, який виступає в якості слідчого.

На практичних заняттях курсанти мають змогу самостійно внести до ЄРДР усі необхідні відомості, перелік яких передбачено частиною 5 статті 214 КПК України. На подальших заняттях курсанти мають змогу вносити додаткові відомості залежно від ходу розслідування злочину згідно запропонованої фабули.

З цією метою в навчальній програмі відтворено практично весь функціонал та можливості ЄРДР, що в подальшому допоможе майбутньому слідчому ефективно виконувати завдання щодо початку досудового розслідування. В свою чергу, викладач має змогу перевірити правильність внесеної курсантом інформації та надати рекомендації з допущених помилок.

Рецензентами навчальної програми ЄРДР були представники ГСУ та СУ в Харківській області, прокуратури, які надали позитивні відгуки щодо її використання в освітньому процесі та поширення серед інших вищих навчальних закладів системи МВС.

Організація ефективної практичної підготовки дає можливість сформувати навички застосування теоретичних знань у практичній площині й допомогти майбутнім правоохоронцям здійснювати свою повсякденну професійну діяльність на належному рівні.

З метою удосконалення організації навчального процесу та наукової діяльності у ХНУВС пропонується покращити забезпечення відповідних кафедр аналітичними матеріалами ГСУ, статистичними даними, матеріалами узагальнення слідчої практики, зразками кримінальних проваджень.

Таким чином, використання сучасних науково-технічних засобів та технологій у навчальному процесі сприятиме більш ефективному закріпленню курсантами теоретичних знань та практичних навичок складання процесуальних документів, дозволить підвищити рівень теоретичної та практичної підготовки курсантів і слухачів магістратури, а також поглибити рівень практичної спрямованості наукових досліджень із слідчої проблематики.

Науково-педагогічний склад факультету працює над вирішенням проблем кримінального процесуального законодавства, які знижують ефективність досудового розслідування. Так, потребують вирішення і узгодження питання про визначення системи органів досудового розслідування та підслідності кримінальних правопорушень. Потребують удосконалення стадії досудового розслідування. Необхідним є законодавче закріплення у кримінальному законодавстві кримінальних проступків, оскільки вони є у кримінальному процесуальному законодавстві, а в матеріальному праві не регламентовані. На практиці склалася ситуація, коли співробітники оперативних підрозділів замість того, щоб самостійно проводити оперативно-розшукові заходи, здійснюють свою діяльність переважно за дорученням слідчого в розрізі негласних слідчих (розшукових) дій. Окремим проблемним питанням є реалізація на практиці процесуальної самостійності слідчого, яка в КПК України регламентована. Доречно звернути увагу на перегляд порядку проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук. Потребують удосконалення підстави для закриття кримінального провадження.

Окремо, хочу привернути увагу до проблеми штучного та суб'єктивного підходу деяких політиків та науковців щодо розуміння сутності так званих «правничих професій», а саме відсутності серед таких професій слідчого, що може призвести до: порушення основних завдань та засад кримінального провадження (відсутність юридичної освіти у слідчих поставить їх у не рівне становище з такими учасниками кримінального провадження як адвокат, прокурор та суддя); слідчі, наприклад такого правоохоронного органу як Національна поліція, які розслідують 97 % усіх кримінальних справ матимуть усічені компетентності щодо кваліфікації кримінальних правопорушень; відтоку кваліфікованих кадрів із слідчих підрозділів за відсутності юридичного стажу.

Загалом, вищенаведені проблеми стануть причиною зростання злочинності і як наслідок – зниження довіри до правоохоронної системи у цілому, стануть перешкодою щодо виконання основного завдання кримінального провадження, яким є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений.

Одержано 14.10.2019